

Kontrollkäik SA Tallinna Lastehaigla psühhiaatriateenistusse

(1) Õiguskantsler viis 20.04.2009 läbi kontrollkäigu SA Tallinna Lastehaigla psühhiaatriateenistusse (edaspidi: teenistus).

Psühhiaatriateenistus loodi aastal 2004. Statsionaarses osas asuvad käitumis- ja sõltuvushäirete ravi osakond ja väikelastepsühhiaatria meeskond. Käitumis- ja sõltuvushäirete ravi osakonnas on 4 voodikohta. Kogu teenistuses töötab 5 lastepsühhiaatrit, 13 psühholoogi, 4 logopeedi ja 7 õde. Sõltuvushäirete osakonnas töötab 1 psühhiaater, psühholoog, sotsiaaltöötaja, õde ja 5 noorsootöötajat (kellest 1 mees). Personali keskmine vanus on 40 aastat.

Statsionaarses osakonnas ravitakse keskmiselt 100 patsienti aastas, ambulatoorselt raviti 2008.aastal 3392 juhtu. Ravialuste seas on rohkem poisse, patsientide keskmine vanus on 14 eluaastat. Võrdselt on ravil eestlasi ja mitte-eestlasi. Peamised diagnoosigrupid moodustavad käitumishäired ja narkootiliste ainete kasutamise seotud psüühikahäired.

Ootejärjekord statsionaarsele ravile on 1-2 kuud.

(2) Kontrollkäigul kontrollis õiguskantsler, täites ühtlasi piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikut alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokollis artiklis 3 sätestatud riigi ennetusametuse funktsiooni, kas osakonnas on ravi läbi viimisel tagatud isikute põhiõigused ja –vabadused.

(3.1) Õiguskantsleri ringkäik teenistuses ja vastuvõtt teenistuses ravil viibivatele ning töötavatele isikutele

Kontrollkäigu kestel külastas õiguskantsler teenistuse ruume ning vestlesid töötajatega. Õiguskantsleri vastuvõtule isikuid ei ilmunud.

(3.2) Mõjutusvahendite kohaldamine teenistuses

Nähtuvalt haigla poolt eelnevalt saadetud lapsevanemaga sõlmitavast ravilepingust on personalil õigus kehtestada lepingus sätestatud erinevaid reegleid näiteks pikemaajalise karistusena. Lapsega sõlmitava ravilepingu kohaselt on haigla personalil õigus ajutiselt last hoiatada erinevate mõjutusvahenditega, nagu vanemate külastuse ja televiisori vaatamise mittelubamine jne juhul, kui laps ei täida temaga sõlmitud lepingu tingimusi, rikub haigla korda või kasutab sõnalist ja füüsilist vägivalda.

Vastavalt PS § 27 lõikele 4 sätestab seadus laste kaitse. Eeltoodud valdkonda reguleerivaks seaduseks on alates 1992.aastast kehtiv lastekaitse seadus. Seaduse V peatükk käsitleb laste karistamisse puutuvat. Seaduses ei ole sätestatud tervishoiuteenuse osutaja õigust rakendada laste suhtes karistuslikke mõjutusvahendeid. Samuti ei sisaldu selliseid norme näiteks tervishoiuteenuste osutamist reguleerivas tervishoiuteenuste korraldamise seaduses ega ka ravilepinguid reguleerivas võlaõigusseaduses.

Juhul, kui teenuse osutamise ja teenuse tarbijate eripärast tulenevalt võib osutada vajalikuks teatud piirangute kohaldamine, peab kohaldamise menetlus olema läbipaistev. Selle eesmärgi

saavutamisele kaasa aitavaks vahendiks on eelkõige piirangute kohaldamise menetluskorra koostamine ja kehtestamine. Kirjalik kord aitab nii teenistuse töötajatel leida juhtnööre õiguspäraseks käitumiseks erinevates olukordades kui ka alaealistel ja nende esindajatel kontrollida piirangute kohaldamise õiguspärasust. Silmas tuleb pidada, et kohaldatavad piirangud peavad olema proportsionaalsed, adressaadile arusaadavad, võimalikult lühikese ajalise kestusega jne. Kindlaks tuleb määrata isikute ring, kes on õigustatud vastu võtma otsuseid piirangute kohaldamise ja nende iseloomu osas.

Tulenevalt eeltoodust soovitab õiguskantsler SA Tallinna Lastehaigla juhatusel välja töötada ja kehtestada ammendav piirangute kohaldamise kord psühhiaatriateenistuses. Piirangute kohaldamise alused ja menetlus peab olema teatavaks tehtud kõigile teenistuses ravil viibivatele isikutele ning nende eestkostjatele. Muuhulgas peab piirangute adressaate teavitama ka õigusest esitada kaebus piirangute kohaldamisega seonduvate asjaolude kohta.

(3.3) Turvatöötajate eriettevalmistus psüühikahäirega isikutega käitumiseks

Haigla poolt eelnevalt saadetud teabe kohaselt on haiglale isikukaitseteenust osutava turvafirma P.Dusmann Eesti OÜ esindaja kinnitanud, et turvatöötajad on saanud vajaliku väljaõppe psüühikahäirega isikutega käitumisest. Kontrollkäigu kestel haigla juhtkonnaga läbi viidud vestlusest selgus, et dokumentaalseid tõendeid nimetatud koolituse läbimise kohta esitatud ei ole. Samuti ei ole haigla ja turvateenuse osutaja vahel sõlmitud lepingusse lülitatud turvateenuse osutaja kohustust tagada teenuse osutamine haigla psühhiaatriateenistuses vaid selleks eriväljaõppe saanud turvatöötajate poolt.

Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee (CPT) on oma 8.üldaruandes¹ pidanud oluliseks kõigile kinnises asutuses töötavatele isikutele (nii tervishoiutöötajad, hooldustöötajad, kui turvatöötajad ja muud) spetsiaalse koolituse läbi viimist põhiõiguste ja –vabaduste tagamise kohta ning ka hilisema täiendõppe korraldamist. Nimetatud üldaruande punkti 28 kohaselt on arvestades töö rasket iseloomu ülimalt oluline, et kinnise asutuse töötajad oleksid hoolikalt valitud ning saaksid nii töökohustuste täitmisele eelnevat väljaõpet kui ka hilisemat täiendusõpet.

Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitus Rec(2004)10² artikli 32.4 kohaselt peavad politseiteenistujad saama kohast väljaõpet, mis juhiks tähelepanu isiku haavatavusele politseiga seotud olukordades, psüühikahäiretega isikuid hõlmavate olukordade hindamiseks ja nendega toimetulekuks. Juhul, kui tervishoiuteenuse osutaja peab vajalikuks tervishoiutöötajatele isikukaitse osutamiseks teha koostööd turvateenuseid pakkuva äriühinguga, tuleb tagada, et isikute õigused oleks tagatud samaväärselt, nagu olukorras, kus isikukaitset viiks läbi politsei. Seega peavad psühhiaatriaüksuses isikukaitseteenuseid osutavad turvatöötajad olema saanud politseiametnikega samas, Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitus Rec(2004)10 artiklis 32.4 toodud ulatuses väljaõpet.

¹ Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee 8.üldaruanne (CPT/Inf (98) 12). Kättesaadav arvutivõrgus <http://www.cpt.coe.int/en/annual/rep-08.htm>.

² Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitus Rec(2004)10 „Psüühikahäiretega isikute inimõiguste ja väärikuse kaitsest”. Kättesaadav arvutivõrgus <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=775685&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75>.

Tulenevalt eeltoodust soovib õiguskantsler SA Tallinna Lastehaigla juhatusel üle vaadata turvateenuse osutajaga sõlmitud leping ning lepingusse lülitada sisse turvateenuse osutaja kohustus tagada kohane, CPT 8.üldaruande punktis 28 ning Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitus Rec(2004)10 artiklis 32.4 toodud ulatuses väljaõppe korraldamine teenistuses isikukaitset osutavatele turvatöötajatele.

(3.4) Eneseteostusvõimaluste pakkumine teenistuses

Haigla poolt eelnevalt saadetud dokumentatsioonist ning kohapeal läbi viidud vestlusest selgus, et teenistuses ravil viibivatel isikutel puudub võimalus värskes õhus viibimiseks. Samuti ei ole korraldatud patsientidele muul viisil liikumislikke tegevusi.

PS § 19 lõige 1 sätestab õiguse vabale eneseteostusele. Selline vabadus seisneb loas teha ja tegemata jätta seda, mida isik soovib. Kaitstud on isiku otsustamisvabadus sõltumata sellest, milline kaal on valitud tegevusel eneseteostuse jaoks.³ Õigust vabale eneseteostusele võib piirata teiste isikute õiguste austamise ja arvestamise ning seaduste järgimise vajadusel. Silmas tuleb pidada, et isikult vabaduse võtmine ehk tema paigutamine kinnisesse asutusse ei saa tuua automaatselt kaasa isiku ilma jätmist ka teistest talle kuuluvatest põhiõigustest.

ÜRO Peaassamblee resolutsiooni 46/119⁴ printsiibi 13.2 kohaselt peavad vaimse tervise asutuse olustik ning elutingimused olema nii lähedased normaalsetele samaealiste isikute elutingimustele, kui võimalik. Peavad olema loodud süsteemid patsientide julgustamiseks ning kaasamiseks aktiivsesse, nende sotsiaalse ja kultuurilise taustaga sobivasse tegevusse.

Ka CPT on oma 8.üldaruandes rõhutanud tavaeluga sarnaste olmetingimuste tagamise olulisust⁵: „37. Psühhiaatiline ravi peaks põhinema individuaalsel lähenemisel, mis nõuab, et iga patsiendi jaoks koostataks raviplaan. See peaks hõlmama rehabilitatiivseid ja teraapilisi tegevusi, kaasa arvatud kutse-teraapia, rühmateraapia, individuaalne psühhoteraapia, kunst, näitekunst, muusika ja sport. Patsientidel peaks olema regulaarne ligipääs vastava sisustusega puhkeruumidele ja igapäevane võimalus sooritada vabas õhus kehalisi harjutusi.“

Käesoleval ajal puudub patsientidel, kelle õigust vabalt liikuda on seoses nende tervisliku seisukorraga piiratud, võimalus vabas õhus viibimiseks. Samuti ei ole teenistuses korraldatud muude liikumislike tegevuste pakkumist. Arvestades, et keskmine teenistuses viibimise aeg on 14 päeva ning patsientide poolt kasutamiseks on ette nähtud peamiselt 2 ruumi – eluruum ja magamisruum, on kehaliste tegevuste mittepakkumine oluline isiku vabaduste ja eneseteostusvõimaluste piiramine.

Tulenevalt eeltoodust soovib õiguskantsler SA Tallinna Lastehaigla juhatusel kaaluda erinevaid võimalusi loomaks teenistuse vahetusse lähedusse piiratud jalutus- või rekreatsiooniala, kus liikumispääsudega patsiendid saaksid iseseisvalt viibida ning meelepäraseid tegevusi harrastada. Samuti soovib õiguskantsler SA Tallinna Lastehaigla juhatusel korraldada teenistuses erinevaid igapäevaseid liikumislikke

³ M.Ernits. Kommentaarid §-le 19. – Justiitsministeerium. Eesti Vabariigi Põhiseadus, Kommenteeritud väljaanne. Tallinn 2002, § 19 kamm 3.1.

⁴ ÜRO Peaassamblee 17.12.1991 resolutsioon nr 46/119 „Vaimuhaigusega isikute kaitse ja vaimse tervishoiu edendamise printsiibid“. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.unhcr.ch/html/menu3/b/68.htm> .

⁵ Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee 8.üldaruanne (CPT/Inf (98) 12) p.37. Kättesaadav arvutivõrgus <http://www.cpt.coe.int/en/annual/rep-08.htm>

tegevusi. Selleks võib kasutada haigla töötajate koosseisus olevate füsioterapeutide või muude sarnaste asjatundjate abi.

(3.5) Patsiendi teavitamine tema õigustest

Kontrollkäigu raames läbi viidud vestlusest ning ringkäigul selgus, et haiglas on avalikesse kohtadesse paigutatud üles piiratud hulgal patsientide õigusi käsitlevate teabematerjali. Enamik infot on kätte saadav eesti keeles. Haiglasistest kaebuste esitamise formularid ning kaebuste kogumiskast asusid vaid haigla fuajees. Psühhiaatriteenistuses ei olnud avalikult kättesaadavaks tehtud ühtki ravil viibivate isikute õigusi ja kohustusi käsitlevat materjali, teadetetahvilil oli asjassepuutuvast dokumentatsioonist vaid teenistuse päevakava. Samuti ei käsitletud kaebe- ja edasikaebevõimalusi haigla poolt eelnevalt saadetud voldik „Sõltuvushäiretega laste ja noorukite üksus“.

Sotsiaalministri 15.12.2004 määruse nr 128 „Tervishoiuteenuste kvaliteedi tagamise nõuded“ § 6 lõige 4 kohaselt peab tervishoiuteenuste osutaja oma tegevuskohas teatavaks tegema patsiendi õiguse pöörduda tervishoiuteenuse osutamise suhtes tekkinud kaebusega tervishoiutöötajate tegevuse peale tervishoiuteenuse osutaja juhtkonna, haigekassa piirkondliku osakonna, Tervishoiuameti või maavanema poole ning nende kontaktandmed.

Samuti sätestab Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee (CPT) 8.üldaruande⁶ punkt 53, et igale patsiendile ja tema perele tuleks raviasutusse saabumise järgselt väljastada tutvustav brošüür, milles on näidatud asutuse sisekord ja patsiendi õigused. Patsient, kes ei ole võimeline brošüüri sisu mõistma, peaks saama kohast abi. Teabematerjal peaks olema koostatud ravil viibivate isikute poolt kasutatavates peamistes keeltes ning alaliselt paigutatud kas iga ravil viibiva isiku öökapiile või tehtud kättesaadavaks üldkasutatavates ruumides.

Tulenevalt eeltoodust **soovitab õiguskantsler SA Tallinna Lastehaigla juhatusel tagada edaspidi olukord, kus kõigile ravile saabuvatele ja seal viibivatele isikutele tehakse kättesaadavaks patsiendiõigusi ja muud haigla (teenistuse) sisekorda ning kaebeõigusi käsitlev teabematerjal.** Samuti tuleb teha teatavaks sotsiaalministri 15.12.2004 määruse nr 128 „Tervishoiuteenuste kvaliteedi tagamise nõuded“ § 6 lõikes 4 toodud teave. Haiglasistest kaebuste esitamise formularid peavad olema kättesaadavad igas osakonnas ning peamistes ravile pöördunud isikute poolt kasutatavates keeltes.

(3.6) Lastepsühhiaatria teenuse rahastamine

Kontrollkäigu raames läbi viidud vestlusel selgus, et lastepsühhiaatria teenuse rahastamise korraldus on puudulik. Käesoleval ajal rahastatakse nii täiskasvanutele kui lastele osutatavat ambulatoorse psühhiaatria teenust sama tariifi alusel. Vabariigi Valitsuse 10.01.2008 määrus nr 12 „Eesti Haigekassa tervishoiuteenuste loetelu“ ei sätesta erisusi ambulatoorse psühhiaatrilise abi osutamisel erinevatele gruppidele.

Haigla juhtkonna sõnul on sellistel tingimustel tervishoiuteenuse rahastamine ebakohane, kuna arvesse ei võeta lastepsühhiaatriliste tervishoiuteenuste erinevat olemust. Kui täiskasvanule osutatava ambulatoorse psühhiaatrilise abi korral on teenuse osutamise

⁶ Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee 8.üldaruanne (CPT/Inf (98) 12). Punkt 45-46. Kättesaadav elektrooniliselt <http://www.cpt.coe.int/en/annual/rep-08.htm>.

kestuseks arvestatud 0,5 tundi, siis lastepsühhiaatria puhul on vastuvõtu kestuseks 1 tund. Seega on teenuse osutamine lastele tunduvalt aja- ja ressursimahukam. Haigla juhtkonna sõnul on ettepanekutega probleemi lahendamiseks pöördutud ka Eesti Haigekassa poole, kuid tulutult.

Põhiseaduse § 12 kohaselt on keelatud mistahes põhjendamatud vaheteod. See norm kehtib ka seadusandja suhtes. Et teha kindlaks, kas keegi on kellegagi võrdne või ebavõrdne, peab olema 2 gruppi või faktilist asjaolu, mida omavahel võrrelda. Antud juhul on tervishoiuteenuse piirhindade kehtestamisel lähtutud kõigile isikute gruppidele osutatavate ambulatoorsete psühhiaatriateenuste võrdsest iseloomust. Kummatigi võib spetsialistide hinnangutest aru saada, et lastepsühhiaatria ja täiskasvanute psühhiaatria ei ole kaks samalaadset teenust ning seetõttu ei saaks *a priori* nende suhtes kohaldada samu rahastamiskriteeriume. Lastepsühhiaatriateenuse ebakohane rahastamine võib aga kaasa tuua selle teenuse pakkumise vähenemise ning pärssida sihtgrupi õiguse tervise kaitsesele teostamist.

Tulenevalt eeltoodust soovitab õiguskantsler Eesti Haigekassa juhatuse esimehel kaaluda lastepsühhiaatria teenuse rahastamiskorralduse muutmist ning vajadusel korraldada probleemi selgitamiseks ja lahendamiseks kohtumisi erialaasjatundjatega.

(3.7) Olmetingimused teenistuses

Sotsiaalministri 15.11.2002 määruse nr 132 „Haiglate majutuse standardtingimused“ § 2 lõike 4 kohaselt peab patsientidel olema üldtelefoni ja lihtkirja postkasti kasutamise võimalus. Määruse §-st 3 tulenevalt peab igas palatis olema iga voodi juures kohtvalgustus. Igal patsiendil peab palatis olema kapp isiklike asjade hoidmiseks. Vastavalt määruse § 5 lõikele 5 peavad haigla tualettruumis olema riidenagid või -varn, peegel, paigutusplind või riul esemete paigutamiseks, dosaatoriga seep või ühekordsed seebid, tualettpaber ning kaanega ja vahetatava kilekotiga prügikast.

Ringkäigul selgus, et teenistuses ei olnud üldtelefoni. Palatis puudusid lugemist võimaldavad kohtvalgustused ning kapid isiklike asjade hoidmiseks. Osakonnas asuvates tualettruumides puudusid peale tualettpaberi ja prügikasti kõik eelosundatud määruses loetletud esemed.

Tulenevalt eeltoodust soovitab õiguskantsler SA Tallinna Lastehaigla juhatusel tagada sotsiaalministri 15.11.2002 määruse nr 132 „Haiglate majutuse standardtingimused“ toodud tingimuste kõrvalekaldumatu järgimine.

(4) Kokkuvõte

Kontrollkäigu tulemusel teeb õiguskantsler isikute põhiõiguste tagamiseks soovitud SA Tallinna Lastehaigla juhatusele ja Eesti Haigekassa juhatuse esimehele. Soovitude täitmise osas teostab õiguskantsler järelkontrolli 6 kuu möödudes soovitude tegemisest.